

gáninformációim és azon közlések szerint, amelyeket külföldről Bukarestbe (és viszont) *átutazóban* Budapesten néhány órát tartózkodó román politikusoktól megtudtam, Románia külpolitikai helyzete igen kritikus — és attól félek, hogy a jövő hónapban, húsvét után csomagolnom kell majd és Budapestet elhagynom.

Románia teljesen fel van készülve a háborúra. Ami országunknak a háború elején — katonai tekintetben — nem volt meg, annak most tökéletesen birtokában van. *Rudeanu ezredes azért volt három hónapig Olaszországban*, hogy megkapja az olasz kormány beleegyezését a „Metallurgica italiana” livornói és a „Gruppo industriale Torinese” olasz gyártól muníció beszerzésére a tüzérség és a gyalogság számára. Ez a fontos ellátmány a román hadügyminisztérium számára részben már megérkezett Romániába, részben úton van Szalonikin keresztül. A másik misszió (Dr. Contakuzino,² Dr. Istrati, George Diamandy) gyakorlatilag gondoskodott pénzügyi szükségleteinkről. Ezek a delegátusok ugyanakkor voltak Párizsban, amikor az *antant* három pénzügyminisztere egy közös büdzsé létesítéséről tárgyalt, amelyből a háborúban álló vagy abba belépő kis államokat is támogatják.

„A Dardanellák-szoros elfoglalása is azt a célt szolgálja, hogy meggyorsítsa Románia intervencióját. Ha sikerül a Dardanellákat elnyerni, — akkor Románia április havában biztosan a három szövetséges oldalán lesz.”

G. Bilciurescu főkonzul még egy kijelentést tett a magyar kormány, ill. a közoktatási miniszter legutóbbi rendeleteiről a nemzetiségi nyelvek használatára nézve a magyar népiskolákban. Ezt mondta ugyanis:

„Tulajdonképpen ezek volnának a nemzetiségi engedmények? Nevetséges! Mégis, Tisza gróf nagyon bölcsen cselekszik. Én az ő helyében semmit sem akarnék a románoknak adni. Miért is. Ha most szélesebb alapon adnának is engedményeket, semmilyen befolyással nem lesznek Románia magatartására. A román közvélemény továbbra is ellenséges érzelmű marad Magyarországgal szemben.”

Nikolaie Russu s. k.

43

1915 jan. 30–febr. 6

Hermann Antal cikksorozata a Brassói Lapokban az egykorú magyar–román viszonyról¹

Az északi és déli szlávok két tengerét két összefüggő sziget választja el egymástól. Ha ez a két sziget elmerül, összecsap Európa fölött a pánszláv óceán. Ez nagyobb veszedelem a nyugati kultúrára és az emberi műveltségre nézve, mint a hun és mongol, török és tatár invázió volt együttevve. És rémesebb a sárga rémnél, mellyel az indogermán Európa rémítgette magát, és melyet most embertelenül és végzetesen felidéztek az áriai ún. elite-nemzetek.

Ez a két sziget Magyarország és Románia. Magyarországot a Kárpátok sziklaerdője és a Duna várárka határolja észak, kelet és dél felé. Ezen kétezer kilométeres erődrendszernek legkinyúlóbb részén úgyszólván glacijs-ja, előtere Románia. Az egykorú Dunafejedelemségek Magyarországból kaptak faji kultúrát, nemzeti erőt, politikai egyéniséget. ...

A történelem és a földrajz megmásíthatatlan törvényei végzetesen egymásra utalták e két nemzetet a lét és nemlét kérdésében, az élet és halál fölötti döntő elhatározásokban. Tagadhatatlan

² Helyesen: Cantacuzino.

¹ A közlemény eredeti címe és lefőhelye: *Románia, Magyarország és a világháború*. (Klly. a Brassói Lapok 1915. jan. 30–febr. 6. számaiból. Brassó, 1915, Brassói Lapok ny. 14 l.) — A cikk szerzője dr. Hermann Antal (1851–1926) néprajztudós, a kolozsvári egyetem magántanára, aki a Brassói Lapok szerkesztőségének a cikksorozathoz fűzött megjegyzése szerint „44 év óta foglalkozik szakszerűen Erdély nemzetiségi politikájával”.

azonban, hogy vannak komoly érdeellentétek is, melyek versengenek egymással és kiegyenlítésre várnak. De ha két tőszomszéd telke körül árvíz vagy tűzvész dühöng, a gazdák nem fognak az elválasztó kerítéssel bíbelődni, nem fognak azzal törődni, melyikök tyúkjá röppent át a másiknak udvarába, melyikök almafaága hajlik át a másiknak a kertjébe. Hanem közös erővel fognak küzdeni a közös veszély ellen. És mindegyik nemcsak a maga házát fogja védeni, hanem a szomszédját is.

Történelmileg nekünk hasonlíthatatlanul több közünk van a mostani Románia területéhez, mely ismételen és huzamosan tartozott a Szent István koronája alá, mint Romániának Magyarország területéhez, melynek csak egy kis része jutott volt futólag, idegen hatalom kényéből oláh vajda kezére. De viszont igaz, hogy etnografiai tekintetben Romániának több érdeke van nálunk, mint nekünk nála. És az államalkotó faj demografiai viszonyai ott sokkal kedvezőbbek, mint itt. Az állam a nemzet ruhája. A magyar faj nem tölti be a maga államát a szegélyekig. Az ország rajta nem testhez álló atilla, hanem panyókás mente. A román faj pedig mindenfelé átduzzad országa szabásán. Mint ahogy a román parasztnak az alteste kilátszik a rövid inge alól. Míg tehát nálunk a terjeszkedés természetes iránya belterjes, a román nemzeté inkább külterjes. Mind a négy égtáj felé fajrokonokat érint, ha kinyújtja kezét. A legtöbbet és látszólag a legkívánatosabb területen az egykori Moldovától nyugatra. És mégsem ez a természetes iránya a román expanzióknak. ...

Részünkről haszontalan, sőt veszedelmes okoskodás volna tagadni a román irredentizmus jogosultságát. Ez különben nem a jog kérdése, hanem az erő és a hatalomé. A román imperializmus, a román nemzetnek az a törekvése, hogy mindazon szomszédos területek, melyeken a románajkú népesség többségben van, egy nagy Romániába egyesüljenek, Románia részéről éppen olyan természetes, mint az olasz vagy a német egység megalkotása volt. De jelentősen rá kell mutatnunk arra, hogy a német birodalom megállott Ausztria határainál. Bölcsen tudta és előre látta, hogy az épségben tartott erős Ausztria–Magyarország hű szövetsége sokkal többet ér a német hatalom számára, mintha Németország esetleg az osztrák német tartományokkal megbővült, a mi monarchiánk pedig ezekkel megcsönkult és tőle végleg elidegenedett volna. Némileg így van Románia is (si licet magnis componere parva²). Erdély nélkül, de egy hatalmas Magyarország barátságára, sőt szövetségére támaszkodva, megvédheti és biztosíthatja állami és nemzeti létét Oroszországgal szemben. Ha pedig ő ellenségének, a muszáknak önző kegyelméből (tegyük fel a lehetetlent) megkapná Erdélyt és ezzel segítene megtörni providenciális érdektársát, a magyar nemzetet, a csakhamar bekövetkezendő új leszámolásnál a korlátlan hatalmú moszkovita szörnnyeteg biztosan elnyelné a rabszolgájává süllyedt Romániát szőröstől-bőröstől, Erdéllyel együtt.

A cikkíró a továbbiakban Románia területi expanziójának lehetséges célpontjait veszi sorra, s a román terjeszkedés ésszerű irányát Macedónia és főleg Besszarábia felé jelöli ki.

A dakoromanizmus régi és főábrándja azonban Erdély annexiója. Nézzük ezt a sarkalatos kérdést Románia és a románok szempontjából.

Az erdélyi románságra nézve Erdélynek Romániába való bekebelezése nem felelne meg az irredentizmus szó szerinti értelmének és ugyancsak nem jelentene megváltást, felszabadítást. Arról lehetne beszélni, hogy Magyarországon a nép általában némileg el van nyomva, de a nemzetiségek elnyomásáról nem lehet szó. Scotus Viator a világnak leghazugabb rágalalmazója, ami különben jól fizetett mesterség lehet. A hazai románok az államnak a többi magyarokkal teljesen egyenjogú polgárai. Vannak az államtól bőségesen dotált nemzeti egyházaik, s annyi iskolájuk, amennyit csak fenntartani bírnak. Van korlátlanul szabad sajtójuk és nyelvhasználatuk, akadálytalanul fejleszthető irodalmuk és kultúrájuk, teljes politikai szabadságuk. Hogy ezzel összehasonlítva milyen a moldvai csángó-magyarok helyzete, azt ez alkalommal nem akarjuk rekriminálni.

Igazi román polgári középosztály még nincs Romániában sem. Mind az intelligens, mind az őstermelő románok Magyarországon általában jobb és kedvezőbb kulturái, gazdasági és szociális

² Ha szabad a kicsiket a nagyokhoz hasonlítani (lat.).

helyzetben vannak, mint Romániában. Erdélyből indult ki a román egyház, kultúra, tudomány, irodalom, nemzeti élet és politika renaissance-a. A megújulásnak ezen úgyszólván exterritoriális forrása elszikkadna Romániára nézve, ha beolvasztaná Erdélyt.

Nemrég azt rebesgették, hogy egy pár erdélyi határmegyét átengedünk Romániának. Erőszakkal el lehetne venni az egész országot az előbb teljesen letört nemzettől, de önként és élve nem ajándékozunk el a hazát rátánként, semmiféle alkusz-díj fejében. A természetes határnak e természetellenes széttépése különösen nem jelentene nagy erőgyarapodást Románia számára, de roppant nagy erővesztést a többi hazai románokra nézve. Ezek bizonyára maguk is a legerélyesebben tiltakoznának ilyenén szétforgácsolásuk ellen.

Ezután a szerző — nyilvánvaló propagandisztikus elfogultsággal és túlzással — egy erdélyi nemzetiségi polgárháború rémképét idézi fel arra az esetre, ha Románia az antant oldalán való hadba lépése fejében „Erdély területét kapná vérdíjjul”. De erre nem kerülhet sor, mivel „A lengyelországi döntő győzelmek nemsokára arra fogják kényszeríteni az orosz hadvezetőséget, hogy kivonuljon elpusztított határainkból... Csakhamar mienk lesz a végső diadal.”

Köztudomású máris, hogy akkor Magyarország súlya, tekintélye és befolyása tetemesen gyarapodni fog, nemcsak a monarchiában, hanem a nemzetközi politikában is. Azt rebesgetik, hogy nemzetiségeinket, akikkel most nagyon szőrmentén bánunk, akkor szigorúan ráncba fogjuk szedni. Ennek éppen az ellenkezője áll. Egy erős és hatalmas Magyarország veszély és kockázat nélkül sokkal többet engedhet meg a különböző nem magyar ajkú hazai népelemnek, mint egy gyöngé és elnyomott Magyarország, amelynek saját léte és presztízse védelmére kell folyton résen lenni és küzdeni. Hazánk népei, egyes áru elő egyének kivételével mind teljes lojalitással, hűséggel és áldozatkészséggel vettek és vesznek részt a háború minden hazafias kötelességének teljesítésében, és ezzel fényesen igazolták honpolgári megbízhatóságukat. Nemzetiségeink méltók arra, hogy esetleg még több szabadságot élvezzenek a magyar alkotmányon belül, mint már eddig is biztosítottak számukra páratlanul liberális törvényeink. De nem kölcsönös alkudozások révén létrejött paktummal, hanem spontán alkotott és általános érvényű köztörvények erejénél fogva.

Hitelesen konstatálták, hogy különösen a monarchiabeli románok kifogástalanul teljesítették a hadi és polgári kötelességeket. Egyes politikai örültek vagy gonosztevők, pl. Lukaciu László³ pápa, nemcsak magyar hazájukat árulták el a muszkának, hanem román fajukat és a román nemzetet is, s a román királyságot a moszkovita zsarnokság zsoldjába s aztán rabigájába akarják kergetni. Mindkét nemzet ki fogja dobni kebeléből a kettős Judásokat, akik végre is talán Petrográdban fognak méltó menedéket találni. ...

Románia aktív kooperációja Oroszországnak megérne, pénzben kifejezve, mintegy tíz milliárdot. De Oroszország olcsóbban akarta megvásárolni Románia cinkosságát a szerb királygyilkosok védelmére és Magyarország letérésére.

Az angol-francia vérdíjból állítólag mintegy száz milliót költött román politikusok és zurnalisták megvesztegetésére. Ez nagy summa olyan kis országban, ahol a kalandorok többnyire szegény ördögök. Innen van Romániában az a szertelen ruzzofil és magyarfaló dühöngés az utcán és a revolverajtóban s az immár álarc- és egyáltalán arcnélküli kultúrligában.⁴ És talán az a titkolt fegyverzőrej is, amely újabban ismét magyarelles tendenciát árul el.

Kísértünk meg összegezni eddigi észrevételeink eredményeit és némi rendszerbe foglalni a témánkra vonatkozó lehetőségeket és eshetőségeket. Románia vagy végig semleges marad, vagy Oroszországhoz csatlakozik, vagy hozzánk. Ennek a hármas eventualitásnak mik lehetnek az eredményei Magyarországra, Romániára és a román fajra nézve?

³ É. Vasile Lucaciu g. kat. lelkész, politikus.

⁴ Liga Culturală: 1891-ben Bukarestben alapított szervezet a különböző országokban élő románok kulturális egyesítése céljából. Jelentős politikai propagandát fejtett ki; 1914-ben, nevét is megváltoztatva (Liga pentru unitatea românilor) a nemzeti egységtörekvések hirdetője és szervezője lett. Vö. Polónyi Nóra: A Liga Culturală és az erdélyi román nemzetiségi törekvések. Bp. 1939.

Leginkább valószínűnek látszik az, hogy Románia irtózza a véráldozattól és félve a kockázattól, ha csak lehet, végig megőrzi semlegességét. Ennek elég kedvező kimenetele lehet rá nézve, ha mi döntően győzünk. Ez esetben garantálhatjuk Románia számára a status quo-t. ... A mi győzelmünk esetére a semleges Románia állami és nemzeti léte bizonyosan érintetlen marad. És ezt tudja is a román kormány.

Egészen másképpen alakul a helyzet, ha (amit azonban Románia nem tart valószínűnek) az oroszoké lenne a döntő győzelem. Mi csak semlegességet kívánunk Romániától, de Oroszország erősebb aktív kooperációt követel. Ha győz, a semleges Romániát is keményen meg fogja büntetni, amiért ez nem állott melléje. Egyelőre talán meghagyja a román államot, de ott a ruszofil árulók és kalandorok fognak uralkodni. Kétséges lesz a német származású és rokonságú és határozottan németbarát dinasztia helyzete is. ...

Valóságos öngyilkosságot követne el Románia, egyenesen belerohanna a szláv örvénybe, bele-rokadna az önásta sírba, feltétlenül és végképpen el volna veszve, ha a megvesztegetett vagy megbomlott bujtogatók erőszakoskodó izgatásainak engedve, vagy a muszkák üres fenyegetéseitől megfélemlítve, illetőleg hazug ígéreteitől elkábulva fegyvert ragadna a mi monarchiánk ellen. ...

Majdnem bizonyos, hogy az ellenünk támadó Románia erejének nagy részét Bulgária kötné le. Ezt jól tudják Romániában, s erre már jó ideje készülnek. Lázasan megerősítették Dobrudzsát Bulgária ellen. De az is bizonyosra vehető, hogy Bulgária csak azon esetben szállna síkra Románia ellen, az ez által elfoglalt bolgár területek⁵ revindikálására, ha Románia ellenünk támadna. A Bulgária elleni fegyverkezés tehát közvetve és részben nekünk is szól. A román hadsereg többi részével a siker biztos kilátásával felvehetik a harcot erdélyi csapataink.

Ámde Románia velünk szemben nem maradna magára, hanem meglehet, hogy a szövetséges Oroszország milliónyi hadseregei lepnék el Romániát. Ezek ott még pusztítóbban garázdálkodnának, mint ellenséges területen, pl. Galíciában. Mert ezt még megkímélték némileg, hiszen állítólag arra számítanak, hogy ez végképpen az ő birtokukban marad. Nem akarták teljesen feldúlni saját leendő tartományukat. De Romániát nem fogják kímélni, mert tudják, hogy onnan nemsokára ki kell vonulniok. Mint szabadítók fognak ott megjelenni, és a közös ellenség, érdek, akció és szükségletek ürügye alatt még a háború folyamában ki fogják szipolyozni, fel fogják prédálni az egész országot. A román katonaságot pedig ágyútöteléknak használnák, mint most a szerencsétlen besszarábiai románokat. ...

Míg Erdélyt védnök és a Duna felől is támadnök az Oroszországgal szövetkezett Romániát, a bolgárok dél felől rohannák meg, a törökök pedig a tenger felől bombáznák a román partot. Ennyi támadás ellen Románia a muszka segítségével sem tudná magát megvédeni. Nagyon valószínű tehát, hogy döntően legyőzzük az oroszokat akkor is, ha Románia hozzá szegődik. Ez esetben Románia megérdemelné, hogy Belgium sorsára jusson. Meglehet azonban, hogy a közép-európai szövetség megkegyelmez neki. De akkor nemcsak nem számíthat gyarapodásra, hanem elveszti a Balkán-háború révén könnyű szerrel szerzett vívmányait is. És meg kell elégednie azzal, hogy a centrális szövetségnek nem egyenrangú tagja lesz, hanem csak függeléke.

Nem kedvezőbb azonban (a szerző szerint) az antanhoz csatlakozó Romániára nézve az ellenkező eshetőség, a központi hatalmak veresége sem. Ez esetben az erdélyi harcokban is kivérzett románság fölött „összecsapna a pánszláv özönvíz. S akkor nemcsak a régés Dákoromániának volna örökre vége, hanem a létező és viruló román királyságnak is.”

Kétségtelen és minden vitán kívül álló tény és igazság, hogy ezt az egzisztenciát senki más nem fenyegeti, egyedül és kizárólagosan csak Oroszország. Legkevésbé azonban a mi monarchiánk, amelynek éppen Oroszországgal szemben egyenesen nagy szüksége van egy erős független Romániára. Elképzelhetetlen, hogy a világtörténelem, az európai államok konstellációja valaha még ilyen

⁵ Az 1913-ban Románia által megszerzett Dél-Dobrudzsa.

kedvező, ilyen természetes alkalmat kínálna Romániának arra, hogy végképpen vagy legalább belátható időre elhárítsa magáról a muszka hódoltság veszélyét, mint amilyen lehetőséget nyújt erre most a világháború, ha Románia teljes erejével csatlakozik a centrális hatalmakhoz és elszántan Oroszország ellen fordítja fegyverét. ...

Közös győzelmünkből megbecsülhetetlen haszon és áldás haramlanék a velünk szövetséges Romániára. Feltétlenül megkapná Besszarábiát, és ezzel domináló pozíciót nyerne és biztosítana magának az Al-Dunán, a Fekete-tengeren és a Balkánon. Előnyös és méltányos módon tisztázná Bulgáriához való viszonyát, és rendezné a macedóniai oláhok ügyét. A Törökországgal való szövetség révén közvetlen nagy befolyáshoz jutna keleten, és ez óriási előnyöket nyújtana mind politikai, mind közgazdasági téren. ...

Romániának velünk való őszinte és állandó szövetsége rendkívül kedvező hatással volna a magyarországi románok állapotára is. Ezeknek helyzete csakugyan régóta igen fonák. Teljesen zárkózott, exkluzív, szeparatistikus, kiskörű életet élnek. A magyarok és a többi nemzetiségek politikai, társadalmi, kulturái, gazdasági életétől egészen elkülönödnek. Politikai tevékenységük nagyrészt meddő passzivitásba vész, vagy magyarelles izgatásokban merül ki. Szellemi fejlődésük vontatott. Az erdélyi románok által megteremtett romániai kultúrának hozzájuk szórványosan és hézagosan eljutó töredékein tengenek jórészt. Gazdasági haladásuk inkább csak pénzintézeteik gyarapodásában nyilvánul, és nem válik a nép összességének javára. A román nép sok jó tulajdonsága, sőt kiváltsága jobbadán paragon hever.

Könnyen érthető, hogy a románok ezen idegenkedő magaviseletével szemben a magyarok és a többi hazai népelemek is retorzióval élnek. A románokat néhol szinte bojkottálják. A magyar intelligencia és közigazgatása tényleg néha rosszul bánik a románokkal. Mindegyikben hazaárulót szimatolnak. A másjokú paraszt is sokhelyt lenézi őket. Az oláh névnek kicsinylő értelmet adnak.⁶

Romániával való utógondolat nélkül szoros szövetségünk itthon is megszüntetne magyarok és románok közt minden féltreértést és bizalmatlanságot, minden viszályt és gyűlölködést. Be fogják kölcsönösen látni, amit dr. Papp János aradi román püspök olyan meggyőzően fejteget karácsonyi pásztorlevelében, hogy mindnyájan édes testvérek vagyunk, egyenjogú fiai a magyar hazának. Megérteni, szeretni fogják egymást. Románjaink nemcsak a törvény betűje szerint fogják tovább is teljesíteni honpolgári kötelességeiket, hanem igaz hazafias lélekkel fogják munkálni a közös haza javát. A magyar állam pedig, ha Románia segítségével végképpen biztosította nemzeti létét és politikai súlyát, és bízni tud a szövetség őszinteségében és állandóságában, ha egységes és erős, hatalmas és tekintélyes lesz; nagylelkűen és bőkezűen fog gondoskodni a hű román hazafiak szellemi, erkölcsi, anyagi jólétéről, faji egyéniségének szükségleteiről. A magyar románok műveltek és gazdagok lesznek, megelégedettek és boldogok. És ez jótékony hatással lesz romániai fajrokonaira és az egész román fajra nézve is. Mindenesetre sokkal üdvösebb, mint ha a román segítséggel letört ellenséges magyarsággal a végkimerülésig kellene küzdenie Erdély bírásaért, hogy végtére mindketten menthetlenül a világfelfaló muszka szörnyeteg könnyű prédája legyenek. ...

Ezen egyszerű elmékedéseket elsősorban természetesen a magyar haza érdekében írtam. De arra törekedtem, hogy a román szempontot is érvényesítve, annál elfogulatlanabban és tárgyilagosabban tekintsem a mesterségesen bonyolított, égően aktuális problémát. Erre nemcsak a román nemzet és faj iránti régi őszinte rokonszenvem indított, hanem főleg az a rendületlen és a mostani világrengetésben még jobban megszilárdult meggyőződése, hogy a magyar és román nemzet és faj sorsa végzetesen és elválaszthatatlanul össze van forrva egymással. Ennek kívántam kifejezést adni. ...

⁶ Dr. Alexici tudós barátom [é. Alexics György (1864–1936) nyelvész, budapesti egyetemi tanár] éppen most mutatta ki újból, a Magyar Nyelvőr tavalyi utolsó füzeteiben, hogy az *oláh* szó teljesen jogosult, ebben nincs semmi lealázó és sértő, s ezzel el lehet kerülni azt a félreértést, amit a *román* szó tágabb értelmével szemben okozhat, amennyiben a francia, olasz, spanyol stb. is a román népek és nyelvek közé tartozik. [A szerző jegyzete.]